

ТРАДИЦІЙНИЙ НАРОДНИЙ ОДЯГ УЖАНСЬКИХ ДОЛИНЯН ЗАКАРПАТТЯ XIX – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX ст.

Коцан Василь Васильович

кандидат історичних наук, директор Закарпатського музею народної архітектури та побуту, м. Ужгород,
доцент кафедри археології, етнології та культурології,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
E-mail: vasilkotsan@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0003-0644-9725>

У статті на базі наявної літератури, архівних та польових етнографічних матеріалів проведено комплексний аналіз всіх складових традиційного народного жіночого та чоловічого вбрання ужанських долин Закарпаття XIX – першої половини XX ст. Даний локально-територіальний осередок етнографічної групи долинян Закарпаття поділяється на дві етнографічні окруженості та охоплює села Мукачівського й Ужгородського районів. У статті детально описано процес крою жіночих сорочок досліджуваного регіону: стану сорочки, рукавів. Вишивкою оздоблювали вузенький ошийник, рукави та манжети. У вишивці сорочок другої половини XIX ст. домінували геометричні і стилізовані орнаментальні мотиви. З кінця 20-х – на початку 30-х рр. XX ст. почали поширюватись «опліччя» з короткими рукавами, блузи («візитки») із фабричної матерії, а також довгі спідні сорочки («плаття») з відбіленого домотканого полотна. До характерних рис народного вбрання ужанських долинян, за якими вони виділяються з-поміж румунок, угорок, гуцулок, бойкинь, лемкинь та інших локальних осередків долинян Закарпаття відносимо окремі складові народного вбрання або їх конструктивні чи декоративні елементами: виріз горловини на сорочці, поясне і верхнє плечове вбрання, окремі елементи зачісок та головних уборів, різноманітність плечового рукавного вбрання з фабричних матерій. Комплект традиційного чоловічого вбрання ужанських долинян не виявляв такої різноманітності форм та оздоблення як жіночий одяг. Ужанський долинянин XIX – початку XX ст. виділявся короткою сорочкою з широкими рукавами, короткими полотняними штанами, білими сукняними штанами, білою, рідше чорною чи сірою сукняною курткою.

Ключові слова: народне вбрання, долиняни, сорочка, спідниця, пояс, фартух, штани, безрукавка, верхній одяг, головні убори та взуття, етнографічно розмежувальні риси.

Постановка проблеми. У межах Закарпаття надзвичайно важливим є дослідження локальних одягових осередків, вивчення яких ставить питання генези, типології, локальних особливостей крою та елементів декору, їх семантики. Народна культура, законсервовані майже до початку XX ст., дійшла до нас у первинному вигляді. Внаслідок цього сформувався самобутній регіональний комплекс традиційного народного вбрання Закарпаття, що зберіг давню українську культурну основу, а в межах етнографічних груп краю – спільні етноідентифікуючі ознаки.

Особливості проживання долинян краю, їх адміністративна підпорядкованість конкретним комітатським та окружним центрам, етноісторичні особливості формування населення кожної з річкових долин, правовий і господарський статус жителів конкретних сіл, вплив сусідів та інші чинники наклали свій відбиток на їх традиційну культуру [Коцан, 2014, с. 87; Тиводар, 2011, с. 68]. В етнографічній групі долинян виділяються локально-територіальні групи (етнографічні райони) марамороських, боржавських, ужанських і перчинсько-березнянських долинян.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз крою та оздоблення всіх складових традиційного жіночого та чоловічого вбрання ужанських долинян

Закарпаття XIX – першої половини XX ст., визначення їх етнографічно розмежувальних рис. У межах сучасного адміністративного поділу Закарпаття ареал розселення ужанських долинян охоплює українські села Ужгородського та Мукачівського району.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Основним джерелом для дослідження даної проблематики послужили польові етнографічні матеріали автора, зібрані в експедиціях та наукових відрядженнях. Цінною для нас є інформація, здобута під час комплексних етнографічних експедицій організованих викладачами-істориками Ужгородського національного університету та науковими співробітниками Закарпатського музею народної архітектури та побуту. Практику проведення таких експедицій було відновлено в 2015 р. Тоді експедиційний маршрут пролягав селами поблизу Ужгороду. За результатами даної експедиції було підготовлено перший випуск наукового щорічника «Етніка Карпат». Нами використані окремі інтерв'ю про традиційні види матеріальної культури, а також особливості родинної обрядовості, опубліковані у згаданому виданні. [Бонгар, 2016, с. 76–79; Костевич, 2016, с. 97–100; Лиско, 2016, с. 102–107].

Окремі села Мукачівщини стали об'єктами дослідження експедиції науковців, студентів-істориків

та музейних співробітників, що успішно була проведена у липні 2019 року. Вже традиційно окрема підгрупа під керівництвом В. Коцана займалась дослідженням матеріальної культури, в тому числі й народного одягу. Нами було зібрано значну кількість інформації про народне вбрання від старожилів досліджуваних сіл. Це як жінки, так і чоловіки віком від 58 до 76 років. Більше у пам'яті людей збереглося відомостей про жіноче вбрання, особливості обрядового, зокрема весільного одягу [Записав, Коцан В. у Біличко Г., 2019; Записав, Коцан В. у Болдижара Д., 2019; Записав, Коцан В. у Довгея В., 2019; Записав, Коцан В. у Когутич Л., 2019].

Цінний матеріал для вивчення народного вбрання ужанських долинян міститься в архіві Лабораторії етнології, фольклористики та краєзнавства ім. М. П. Тиводара Ужгородського національного університету. У різні роки нами було опрацьовано різноплановий матеріал (реферати, дипломні роботи, щоденники польових етнографічних матеріалів) [Біланчук, 1996; Родович, 1997; Щоденник польових етнографічних матеріалів Б. Булини].

При дослідженні локальних особливостей народного одягу ужанських долинян нами використано ряд публікацій історичного мистецтвознавчого та краєзнавчого характеру. Варто відмітити, що на відміну від інших районів Закарпаття, інформації про народний одяг ужанських долинян в науковій літературі не багато. Дана локальна група долинян Закарпаття вивчалась спорадично або згадувалась в загальному контексті.

Певний внесок у вивчення традиційного народного одягу українців Карпат, в тому числі західної частини Закарпаття, зробив Ю. Жаткович (1855 – 1920) [Жаткович, 2007, с. 120–122]. Важливим джерелом для вивчення нашої проблематики є праці чеських дослідниць народної культури М. Тумової [Тумова, 1924] та А. Кожмінової [Kožminová, 1922]. На особливу увагу заслуговує дослідження російського мистецтвознавця С. Маковського (1877 – 1962) [Маковський, 1925].

Із праць сучасних дослідників народного вбрання варто виділяти публікації місцевих істориків, етнографів, краєзнавців і мистецтвознавців. Так, М. Тиводар в історико-етнографічному нарисі «Етнографія Закарпаття» розглядає й традиційний народний одяг українців Закарпаття. Характеристику одягу бойків, лемків і долинян об'єднано в один параграф «Рівнинно-верховинський одяг». У ньому автором характеризується рівнинно-передгірський комплекс жіночого одягу з короткою сорочкою («опліччям») [Тиводар, 2011, с. 236–240].

Детальний опис одягової вишивки українців Закарпаття у своїх публікаціях подав Р. Пилип. Свої статті він присвятив стану вивчення української одягової вишивки Закарпаття, композиції народної вишивки, художнім особливостям одягової вишивки мараморських долинян. Р. Пилип захистив кандидатську дисертацію [Пилип, 2009], а згодом опублікував монографію [Пилип, 2012].

Короткі відомості про народний одяг досліджуваного регіону зустрічається в краєзнавчій літературі. Нами використано історико-етнографічні

нарис Федора Рубіша про село Великі Лучки [Рубіш, 2007], Василя Бігунця про село Лохово [Бігунець, 2010], Петра Куцкіра про село Лавки [Куцкір, 2012].

Окремі аспекти вивчення народного одягу ужанських долинян висвітлювались в публікаціях автора цієї статті. Поділ народного вбрання долинян Закарпаття на шість окремих одягових комплексів, в тому числі й ужанський зустрічаємо у статті «Традиційний народний одяг як прояв ідентичності...» [Коцан, 2014, с. 80–97]. Окремі статті автора присвячені жіночому та чоловічому вбранню долинян Закарпаття [Коцан, 2012, с. 124–135; Коцан, 2013a], дві статті – ролі складових народного вбрання ужанських долинян в обрядах родинного циклу [Коцан, 2017, с. 100–107; Коцан, 2018, с. 854–865]. Детальному описові народного вбрання ужанських долинян присвячено окрему частину розділу кандидатської дисертації В. Коцана [Коцан, 2013b].

Виклад основного матеріалу. Зібраний матеріал ми подаємо, групуючи його за принципом розподілу за статтю (жіночий та чоловічий), за видами (натільний, поясний, нагрудний, верхній, головні убори, взуття та прикраси). Окрему увагу автор звертає на таку класифікаційну ознаку одягу як його функціональне призначення (буденний, святковий, обрядовий).

Етнографічний район ужанських долинян охоплює українські села межиріччя Латориці та Ужа у межах Мукачівського та Ужгородського районів. Наприкінці XIX – у першій половині XX ст. для сіл Мукачівського району були характерні короткі (50–60 см) **жіночі сорочки**, пошиті з домотканого конопляного чи лляного полотна. У XIX – на початку XX ст. полотно ткали із конопель, а з кінця 20-х рр. XX ст. – з використанням бавовняних («памутових») ниток [Щоденник польових матеріалів Б. Булини, с. 12; Родович, 1997, с. 2; Коцан, 2014, с. 87; Рубіш, 2007, с. 106]. Тут були поширені кілька варіантів крою сорочок: з одним бічним швом, з двома бічними швами, з однією боковою пілкою, загнутою навпіл по довжині, з двома вузькими боковими пілками. У більшості сіл жіночі сорочки кроїли з одного прямокутного (160×50 см) шматка домотканого полотна, який згинали навпіл по довжині й зшивали з одного боку. Так формувався стан сорочки з одним бічним швом. Посередині передньої пілки робили овальний виріз горловини, який переходив у позовжній розріз («розпірку») пазухи, що застібувався на 2-3 гудзики («гомбиці»). Під «розпіркою» пришивали вузьку смужку домотканого полотна, під якою полотно «фамували». До плечової частини сорочки з виворітного чи зовнішнього боку пришивали два прямокутні шматки полотна («оплічки») (33×23 см). Полотно під горловиною, між «розпіркою» та «оплічками» збирали («нанизували») у дрібні складки («рами») на одну нитку. Короткі (36 см) до ліктя, прямі рукави пришивали до стану по шву, їх низ оздоблювали мережкою («щіркою») та дрібним гачкуванням («чпкою») білого або рожевого кольорів. Сорочки декорували вишивкою рослинних орнаментів. По обидва боки «розпірки» пришивали вузькі позовжні смужки полотна, які оздоблювали вишивкою у вигляді

дрібних квіточок. На стику «оплічок» з рукавами вишивали рядки різнокольорових «перок», а низ рукавів оздоблювали стилізованими віночками з червоних, бордових, блакитних квіток.

На початку ХХ ст. у селах Кальник, Жуково, Лохово поширились жіночі сорочки із двома бічними швами. Довжина сорочок сягала до 62–64 см. По боках загнуте полотнище зшивали до місця вставлення рукавів. Посередині верхньої частини передньої пілки робили глибокий (8 см) овальний виріз горловини. «Оплічки» пришивали із виворітного боку. Рукави були короткими, цільнокроєними, без манжет. Полотно під горловиною збирали у дві декоративні загинки, розміщені одна від одної на відстані 6–8 см. Вишивкою оздоблювали «оплічки» та низ рукавів.

Певні особливості мала вишивка жіночих сорочок мукачівських долинян у 30–40-х рр. ХХ ст. Більшість жіночих сорочок не оздоблювали вишивкою обабіч «розпірки». Лише зрідка вишивали дві вузькі (1 см) смужки, які разом із вишивкою на планочці утворювали цілісну орнаментальну композицію. Основними орнаментальними мотивами були ромби та скісні хрести, що послідовно чергувались. Їх вдало доповнювали рядки із «перок» або ламаних ліній («кривуль»). Часто єдиним оздобленням сорочок виступала вишивка на пришивних манжетах у вигляді різнокольорової галузки з квітів та трілисників.

З кінця 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст. у селах Мукачівського району під впливом міської моди поширились спідні жіночі сорочки («плаття»). Найбільшого поширення вони набули у селах поряд з Мукачевом. Спідні сорочки носили як молоді дівчата, так і жінки старшого віку. Шили їх з домотканого конопляного чи лляного полотна. Виділялись два способи їх кроєння. При першому способі довгий прямокутний шматок полотна (210×65 см) згинали навпіл по ширині. Посередині верхньої частини стану робили глибокий виріз горловини квадратної форми. Плечову частину із виворітного боку підшивали «оплічками». Короткі рукави пришивали по шву без вставки («клина»). Бічні сторони стану зшивали від рукавів до пояса. Нижче пояса, по боках, вшивали вузькі, поздовжні шматки полотна («полики»). Над «поликами», на рівні пояса, пришивали вузькі полотняні планочки («паски»). Полотно під «пасками» збирали у вузькі загинки («защипи») (0,5–1 см) [Коцан, 2013b, с. 98–99].

При другому способі кроєння стан сорочки складався із двох частин: верхньої («стану») та підшивки («підточки»). «Стан» сорочки кроїли з прямокутного шматка полотна (90×42 см), зігнутого навпіл по ширині, з квадратним вирізом горловини та глибоко врізаними (22–25 см) рукавними проймами. На святкових сорочках виріз горловини переходив у розріз. До нижньої частини «стану» пришивали «підточку», кроєну із одного або двох шматків полотна тієї ж якості, що і сама сорочка. Верхню частину «підточки» збирали на одну нитку в дрібні складки («рами»).

Розрізняли буденні та святкові спідні сорочки. Буденні не оздоблювали вишивкою. Єдиним декоративним оздобленням служило збирання полотна у вузькі загинки («защипи») або дрібні складки

(«рами»). Святкові спідні сорочки декорували вишивкою. Найчастіше обабіч розрізу вишивали одну-дві пташки обернені одна до одної, стилізовані квіточки чи вазони. На деяких сорочках нижню частину «стану» та верхню частину «підточки» декорували рядками із дрібних квадратиків.

І за кроєм, і за оздобленням вишивкою відрізнялись спідні сорочки 7–12-річних дівчат. Характерною особливістю дівочих сорочок було те, що їх передню та задню пілки посередині оздоблювали вишивкою у вигляді рядків квадратиків червоного, зеленого, синього кольорів. Такими ж квадратиками, але менших розмірів, декорували й «плечики» [Мошкаринець, 1930, с. 21].

Свої особливості мав колорит вишивки жіночих сорочок мукачівських долинян. Сорочки першої половини ХІХ ст. вишивали різними відтінками білих ниток («білим по білому»). Частково така вишивка збереглась в окремих селах до кінця ХІХ ст. Протягом другої половини ХІХ ст. колорит вишивки збагатився чорними, світло-синіми, голубими, оранжевими, червоними, рожевими барвами. Але при цьому продовжували домінувати різні відтінки білого кольору. Найчастіше його поєднували з червоним, синім, світло-оранжевим. З перших десятиліть ХХ ст. вишивка стала поліхромною. Домінуючими були різні відтінки білого, червоного і синього кольорів, що поєднувались із зеленими, голубими, жовтими та коричневими. При цьому головні частини ромбових геометричних мотивів та орнаментальних смуг з ламаних ліній, трикутників і хрестиків вишивали червоними і синіми (блакитними) нитками із незначним вкрапленням інших кольорів. Стилiзований рослинний орнамент відзначався різнобарв'ям червоних, бордових, рожевих, голубих, синіх кольорів. В орнаментальних смугах, утворених з рослинних мотивів, домінували червоні, бордові та зелені кольори. Таким чином, у колориті вишивки жіночих сорочок мукачівських долинян чітко прослідковуються три періоди від одноколірності до поліхромності. Ще одна особливість місцевої вишивки – повна відсутність чи мінімальна присутність у ній чорного кольору [Записав, Коцан В. у Біличко Г., 2019].

Ужгородські долиняни проживали між річками Старою та Ужем. Господарсько-культурні та побутові контакти між різноетнічним населенням району і вплив міських культурних традицій позначились на крої і оздобленні жіночого та чоловічого строїв. До кінця ХІХ ст. в ужгородських долинян побутувала коротка тунікоподібна жіноча сорочка («опліччя») з довгими вишиваними рукавами. З кінця ХІХ ст. вона поступово витіснялась блузкою міського крою із короткими рукавами.

Буденні сорочки кінця ХІХ – початку ХХ ст. шили з домотканого конопляного полотна. Поширеними були два способи їх крою: з двома бічними швами та з вузькою пілкою-вставкою. Перший спосіб традиційний, був поширений й у перечинсько-березнянсько-свалявських і мукачівських долинян, лемків Перечинщини, воловецьких та міжгірських бойків. При другому способі кроєння у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. жіночі сорочки («опліччя») кроїли із

двох полотниць («піл») (широкого та вузького). Пілку шириною 50 см та довжиною 95–100 см згинали навпіл по ширині. У верхній частині, посередині загнутого полотнища, робили квадратний виріз для горловини. З одного боку майбутню сорочку зшивали до місця вставлення рукава, а до іншого пришивали вузьку (10–15 см) пілку довжиною 95–100 см, яку так само згинали навпіл по ширині. Таким чином формувався стан сорочки із одним бічним швом та двома з'єднувальними швами з лівого боку передньої та задньої пілок. Полотно під квадратною горловиною збирали у 2-6 дрібних вертикальних загинок («защипів»). До плечової частини із зовнішнього боку пришивали прямокутні вставки («платки», «пличі») з домотканого полотна, рідше – з фабричної матерії. Рукави на сорочках короткі, до ліктя, у плечовій частині та навколо манжет зібрані у складки («рями»). Площина між «рямами» набувала плісированого вигляду. Буденні сорочки вишивкою не оздоблювали [Коцан, 2013b, с. 99].

Особливості святкових жіночих сорочок ужгородських долинян проявились у крої та варіантах їх оздоблення. Поширеними були декілька способів крою святкових сорочок. Інколи на святкових сорочках вузьку пілку пришивали з правого боку, виріз горловини мав овальну, а не квадратну форму. Як довгі, так і короткі рукави виготовлялись окремо із суцільного шматка полотна, загнутого навпіл по довжині. До верхньої частини стану сорочок пришивали вузький комір («обшивку»), полотно навколо якого збирали на дві нитки у дрібні складки («рями»). Рукави декорували вертикальними або горизонтальними «защипами», розміщеними у два або чотири ряди. «Розпірку» та пришивні манжети застібували на білі, рідше блакитні гудзики. Вишивкою оздоблювали лише манжети, а їх низ – мережками [Коцан, 2018, с. 857; Лисько, 2016, с. 104].

У 20–40-х рр. XX ст. у селах Дравці, Баранинці, Коритняни, Барвінок, Великі Лази, Глибоке святкові жіночі сорочки кроїли із двох піл завдовжки 55–60 см, загнутих навпіл по довжині. Їх зшивали таким чином, що посередині передньої та задньої піл утворювався з'єднувальний шов. Якщо сорочка ставала вузькою (з неї виростали), то можна було розпороти дві частини стану сорочки і вшити «клин». Сорочки оздоблювали хрестиковою вишивкою поверх морщення нагрудної частини, верхній плечовій частині рукавів і манжетах. У верхній плечовій частині рукавів вишивали широку (5-8 см) поперечну орнаментальну смугу, яка складалась з ромбів та трикутників з ріжками. Площину рукава між даною смугою та манжетами оздоблювали вишивкою у вигляді трьох великих восьмипелюсткових квіток («косиць») та багатьох дрібних трилисників. На манжетах вишивали смугу з ромбів, закомпонованих стилізованими квітками. Обрамляючу функцію виконували різноманітні обмітувальні шви.

На початку 20-х рр. XX ст. в ужгородських долинян, як і у мукачівських, з'являються спідні сорочки («спудники», «плаття») з домотканого полотна. За кроєм вони схожі до мукачівських спідніх сорочок, але на відміну від них, не оздоблювались

вишивкою [Коцан, 2013b, с. 100; Пайкош, 1933, с. 196].

Наприкінці 30-х – на початку 40-х рр. в Ужгороді та навколишніх селах поширились спідні жіночі сорочки із білої фабричної матерії. Їх крій складався з двох частин: верхньої («стану», «станка») довжиною 30–35 см та нижньої («кабата», «подолка») довжиною 60–65 см. «Станок» із «подолком» з'єднували вузьким (2-3 см) пояском. Верхню частину «станка» та низ «подолка» сорочок оздоблювали вирізуванням та машинною вишивкою.

На початку 40-х рр. XX ст. в селах довкола Ужгорода поширились жіночі блузи («візитки», «лепетянки»). «Візитки» дівчат та молодих жінок шили з чорної, темно-коричневої, а жінок старшого віку – зеленої, синьої, фіолетової атласної або шовкової матерії. Візитки мали відкидний комір, кокетку на спинці, дрібні складки на передніх пілках, широку смугу матерії («підшитку», «підрублицю») з двома пришивними кишнями, застібувались на металеві кнопки («патенти») або гудзики. Подібні блузи побутували і в угорських селах Ужгородщини. До етнографічно розмежувальних рис крою можемо віднести розміри самих «візиток» та окремих їх деталей. «Візитки» ужгородських долинян довші (62–65 см) за угорські (50-54 см). Угорські блузи мали значно ширші (8–10 см) коміри, ніж на блузах Ужгорода та навколишніх сіл (3–4 см). Крім того, угорські «візитки» не оздоблювали складками та загинками.

Поясним жіночим вбранням ужанських долинян Закарпаття у XIX – на початку XX ст. були спідниці («сукні») з домотканого лляного полотна. Кроїлись вони з двох частин: широкої та вузької. У передній частині вшивали прямокутний шматок конопляного полотна, поверх якого одягався фартух («шурц»). Верхню частину спідниць традиційно збирали у дрібні складки, поверх яких пришивали широкий пояс. Нижню частину суконь, крім передньої конопляної пілки, оздоблювали двома вузькими смужками вишивки. У побудові орнаментальної композиції переважали геометричні чи геометризовані рослинні мотиви [Записав Коцан В. у Когутич Л., 2019].

У першій половині XX ст. в ужгородських долинян побутували спідні сукні («фодрованці») з білої фабричної матерії. Шили їх з п'яти-шести піл. Посередині передньої частини робили глибокий (30–35 см) поздовжній розріз, що зав'язувався на шнуочки. Верхню частину «фодрованців» збирали у дрібні складки («рями»), поверх яких пришивали широкий (5-8 см) пояс з білої фабричної матерії, рідше – з відбіленого лляного домотканого полотна. У нижній частині спідниці робили п'ять-шість загинок («защипів»), нижче яких пришивали широкі шматки матерії («фодри») з мережкою («чіпкою») на краях. У результаті у сукні робився подвійний низ. Поверх нижніх спідниць одягали сукні («кабати») з зеленої, синьої, фіолетової, бордової, чорної фабричної матерії. Етноідентифікуючою ознакою ужгородських «кабатів» 20-40-х рр. XX ст. було їх оздоблення вишивкою. У верхній частині вишивали дрібні квітки, викладені в орнаментальні рядки, а в нижній – галузки

з квітами, бутони і дрібні стебла з листочками [Коцан, 2013b, с. 105].

Як за кроєм так, і за оздобленням до ужгородських подібними є спідниці мукачівських долинян. У середині XIX – на початку XX ст. переважали спідниці з домотканого полотна, а з 20-х рр. XX ст. домінуючими стали сукні, пошиті з ситцю, шовку чи атласу [Записав Коцан В. у Когутич Л., 2019].

У 20–30-х рр. XX ст. у околицях Ужгороду побутували плетені вовняні пояси. Поширеними були довгі та короткі пояси. У селах Довге Поле, Коритняни, Баранинці, Дравці, Барвінок довгі (2–2,5 м) жіночі пояси («паси», «пасини») плели із червоних, рожевих, бордових, рідше – зелених ниток. Виготовляли їх жінки на спеціальних дерев'яних паличках («спицях») техніками «у решіточку», «на кубики». На повздовжніх краях святкових поясів робили 6–8 поперечних смуг із хрестиків, які розміщувались на відстані 5–6 см одна від одної. Завершувались пояси випущеними нитками («стряпками»). Поширеними були два способи скріплення стряпок: один пучок («до купы»), зав'язаний зеленою ниткою та п'ять-шість пучків, оздоблених гудзиками («гомбицями») із різнокольорових вовняних ниток, складених у формі спіралі. В ужгородських долинян поряд із довгими побутували й короткі пояси («пасини»). Їх носили як дівчата, так і жінки середнього та старшого віку. Серед коротких поясів виділяємо широкі (6–8 см) завдовжки 80–85 см та вузькі (2–3 см) завдовжки 90–100 см. Широкі однотонні, найчастіше червоні та бордові, пояси плели у поперечні смуги («фядки», «путики»). Застібувались вони на 2–3 гудзики («гомби») та петлі з ниток. Вузькі пояси, зазвичай, плели із різнокольорових ниток. Найхарактернішою побудовою орнаментальної композиції були дрібні квадратники («цятки», «очка»), викладені у формі шахівнички [Коцан, 2013b, с. 105].

Специфіка **плечевого одягу** долинян Закарпаття яскраво відображується в його регіональних особливостях. У 20-х рр. XX ст. у селах поблизу Ужгороду дівчата та молодіці почали одягати короткі (30–35 см) безрукавки («брюшляки»), пошиті з фабричної атласної квітчастої матерії рожевого або червоного кольору. Кроїли «брюшляки» з чотирьох пілок. Глибокий виріз горловини переходив у розріз, що застібувався на п'ять гудзиків. До нижньої частини безрукавок пришивали різної довжини, вузькі шматки матерії («відрізки», «обрізки»), які обшивали вузькими атласними стрічками. Із виворітного боку безрукавки підшивали білим домотканим полотном. Жінки старшого віку носили короткі безрукавки («лайбики»), пошиті із чорної оксамитової («баршунової») матерії. Наприкінці 30–40-х рр. XX ст. в Ужгороді та його околицях жінки одягали безрукавки («корсетки») з фабричної вовняної матерії червоного або темно-бордового кольору. Кроїли їх з трьох пілок. Загинанням верхньої частини передніх пілок утворювався відкидний комір. «Корсетки» оздоблювали вишивкою рослинних мотивів у вигляді великих квіткових композицій [Записав, Коцан В. у Біличко Г., 2019 Коцан, 2012, с. 128].

На початку 30-х рр. XX ст. жіночий традиційний плечовий безрукавний одяг долинян почали оздоблювати бісером. Жіночі безрукавки, оздоблені бісером, одягали й на Ужгородщині. Це були короткі (40–42 см) безрукавки («камізьльки», «лайбики») з чорного оксамиту. Характерною ознакою їх крою було оздоблення нижньої частини 28–30-ма прямокутними шматками оксамитової матерії («клапани», «язички»). «Камізьльки» декорували різнокольоровим бісером («пацьорками»). Контури вирізу горловини, рукавних пройм, передніх пілок та низ «лайбика» оздоблювали вузькою (1–2 см) галузкою з квіток, стебел та листочків. На передніх пілках та більшій частині спинки вишивали великі квіткові композиції. Контури кожного із «язичків» оздоблювали дрібними трикутниками, а у правому нижньому куті вишивали дрібну квітку.

Верхній одяг. Верхній одяг долинян не вирізнявся різноманітністю. У XIX ст. єдиним верхнім одягом як жінок, так і чоловіків була гуня. Наприкінці XIX – на початку XX ст. поширились сукняні куртки («уйоші», «вуйоші»).

Жіночі гуні відрізнялись від чоловічих лише розмірами. Довжина жіночих гунь сягала від 60–62 до 95–100 см, а чоловічих – від 70–75 до 110–115 см. Поширеними були два варіанти крою долинянських гунь. В обох випадках стан гуні зшивали з двох пілок. При першому варіанті крою верхня пола, зігнута навпіл по довжині, формувала верхню частину стану та довгі (75–80 см) рукави. Поздовжні краї нижньої поли (150×60 см) загинались всередину, у результаті чого гуня не мала бічних швів, а її ширина по низу сягала 68–70 см. При другому варіанті крою гунь між верхньою і нижньою пілками як спереду, так і ззаду вишивали вузькі (25–30 см) пілки-вставки («поперечниці»).

У XIX – на початку XX ст. у мукачівських та ужгородських долинян побутували довгі білі, зрідка сірі («сиві») гуні. У селах Мукачівського та Ужгородського районів буденні гуні ткали без ворсу. З виворітного боку їх підшивали домотканими полотном, зрідка робили пришивні кишені. Святкові мукачівські та ужгородські гуні з-поміж долинянських виділялись тим, що у них виріз горловини та контури правої пілки обшивали коричневою ниткою, а контури лівої – декорували білими китичками.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. гуні поступово почали витіснятись куртками («уйошами», «вуйошами») з ущільненого домотканого сукна білого, сірого, чорного кольору. Жіночі та чоловічі «уйоші» мали однаковий крій. Їх кроїли з трьох піл: суцільної спинки та двох передніх пілок. Куртки мали вузький стоячий комірець з чорного сукна, одну-дві пришивні кишені на передніх пілках. Передні поли «уйошів» не застібувались. Протягом перших десятиріч XX ст. крій та оздоблення сукняних курток вдосконалювались. Майже по всій території розселення долинян поширились «уйоші» міського крою, характерною особливістю яких були відкидний комір, декоративні пояски і клапани на спині та рукавах, застібування на два-три гудзики, різноманітні декоративні нашивки з різнокольорового сукна.

Зачіски та головні убори. Однією з основних складових традиційного жіночого вбрання долинян Закарпаття були головні убори. На їх розвиток впливали соціально-економічні фактори, географічні та кліматичні умови, історичний розвиток річкових долин, світоглядні уявлення та традиції. Різноманітністю форм та елементів декору виділялись дівочі головні убори, характерною особливістю яких було те, що маківка голови завжди залишалась відкритою. Тому й форма головного убору мала вінкоподібний вигляд. Вінки завжди оздоблювали волічковими уплітками, намистинами, монетами, дзеркальцями, листками барвінку, штучними квітами. Великою різноманітністю форм і оздоблень відзначались весільні головні убори дівчат. Так у с. Кам'яниця Ужгородського району: «вінці вилися із барвінку, який червиними нитками із іглов перешивали. Та тоти вінчики клали і молодому, і молодій на голову, коли ся вінчали. Потум знімали, і там у церкві їх удкладували. Із собов їх думув назад не брали» [Костевич, 2016, с. 98]. У селах пониззя р. Уж барвінок з весільного вінка мами додавали у першу купіль новонародженої дівчинки [Коцан, 2017, с. 102].

Повсюдно у долинян заміжнім жінкам не можна було ходити з відкритою головою. Невід'ємною частиною головного убору заміжньої жінки у долинян були чепці та хустки. Протягом ХІХ – у першій половині ХХ ст. традиційні жіночі головні убори долинянок виявляли ряд локальних особливостей [Бонгар, 2016, с. 76; Записав Коцан В. у Біличко Г., 2019]].

У другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. заміжні ужгородські та мукачівські долинянки одягали чепці. У селах Баранинці, Підгерб, Коритняни, Довге Поле Ужгородського району побутували чепці («чепаци»), які за кроєм та оздобленням подібні до чепців лемкинь Великоберезнянщини. Нижню частину чепців, крім задньої морщеної, декорували червоними, синіми фабричними стрічками, поверх яких нашивали чорне фабричне мереживо («чіпки») та рожеві стрічки. У 20–40-х рр. ХХ ст. у селах Минай, Розівка, Концово, Кінчеш, Шишловці, Холмок, Галоч, Палладь Ужгородського району під впливом міської моди та сусідніх словацьких сіл поширились чепці («чепаци») з фабричної квітчастої матерії. Задню частину чепців кроїли із трьох шматків матерії: центральної широкої та двох вузьких бічних. Всі три пілки загинали наперед на 2–3 см й призбирували у широкі збірки («складуваники»). У передній частині до збірок пришивали широку атласну чи шовкову стрічку білого або рожевого кольорів, декоровану вишивкою рослинних мотивів. Стрічку вирізали у формі хвилястої лінії, з трикутним виступом («ріжком») посередині нижньої частини. Хустку поверх чепця пов'язували так, щоб було видно «ріжок». Нижню частину стрічок могли оздоблювати чорним мереживом. Чепці із фігурною передньою частиною та прямою задньою, що підкреслювала зачіску, побутували і в Східній Словаччині [Сополига, 2011, с. 212–213].

У 30–40-х рр. ХХ ст. у селах Невицьке, Оріховиця, Кам'яниця поширились жіночі хустки («хустята») квадратної чи прямокутної форми з бежевої атласної

матерії. Хустки по всій площині оздоблювали рослинними мотивами у вигляді великих квіток та дрібних листочків. Такі хустки одягали у будні дні заміжні жінки. Жінки старшого віку одягали «хустята» з чорної, темно-зеленої шовкової чи атласної матерії. По периметру, на відстані 2–8 см від країв, хустки оздоблювали стилізованими віночками. У 40-х рр. ХХ ст. в ужгородських долинян поширились великі хустки («метрівки») з гачкованою мережею та довгими (10–15 см) стряпками. «Метрівки» складали трикутником і зав'язували під підборіддям або на потилиці. Кут хустки, який спадав назад декорували вишивкою рослинного характеру. Заміжні жінки одягали хустки («кестемани») з чорної, синьої чи коричневої фабричної матерії, які декорувались вибіячатим рослинним орнаментом білою фарбою. Орнаментальна композиція мала вигляд стилізованої галузки з великих квіток, яка формувала квадрат. Внутрішню площину квадрата заповнювали дрібними колючками.

У 20–40-х рр. ХХ ст. по всій території розселення долинян побутували великі вовняні хустки («ширинки кундеряві») чорного чи білого кольору. Ткали їх з вовняних ниток на «кроснах» таким чином, що на лицевому та виворотному боках утворювались своєрідні гачки у вигляді «букле». По периметру хустки завершувались довгими стряпками. У турянських, ужгородських та мукачівських долинян побутували в'язані з вовняних ниток хустки. Наприкінці 30-х – на початку 40-х рр. ХХ ст. у долинян поширились різнокольорові фабричні вовняні хустки [Коцан, 2013b, с. 112].

Прикраси. Яскравим та художньо-виразним доповненням до комплексу жіночого вбрання долинян виступали нашійні, нагрудні та вушні прикраси. Особливо виділялися нагрудні прикраси, що складалися з кількох компонентів, гармонійно поєднаних між собою. Найбільш простим і давнім способом виготовлення прикрас було нанизання. Від техніки нанизання («силяння») і виникла сама назва виробу – «силянка». Для повсякденного костюму призначалися вузькі, з простим узором «силянки», а святкові були широкими, орнамент їх був багатшим. Другий спосіб виготовлення прикрас з бісеру – ткання, яке нагадує просте полотняне переплетіння. Орнаментальна композиція складалась з геометричних та рослинних мотивів. У кольоровій гамі гармонійно поєднувались рожевий, блакитний, червоний, жовтий, білий кольори. Для фону найчастіше використовували білий бісер.

У 30–40-х рр. ХХ ст. у селах околиць м. Мукачева носили нанизані на шнурок хрести та трубочки («згарди»), плоский ланцюжок із бісеру («гердан»), закручені спіраллю мідні дротики («друтянки»), сережки («ковтки»), оздоблені дрібним бісером, сережки («заушниця») із підвісками з намистин або металевих пластинок [Біланчук, 1996, с. 42].

Взуття. У ХІХ – на початку ХХ ст. основним видом взуття долинянок Закарпаття були постолі («лапти», «бочкори»). Скрізь їх виготовляли з волової, кінської, рідше коров'ячої та свинячої шкіри. Для жіночих постолів бралася світліша шкіра, ніж для чоловічих. Розмір взуття скрізь визначався однаково –

п'яддю. Мірка для дорослої людини переважно становила ширину – п'ядь, у довжину – півтори. Процес виготовлення постолів був таким самим як у інших етнографічних груп українців Закарпаття [Горинь, 1986, с. 39–40]. Перш ніж одягнути постолі, ноги обвивали прямокутним шматком конопляного або сукняного полотна («онучами», «обуванцями», «фосеклями») і обмотували білими шнурками, мотузками («волоками», «надтоками») чи полотняними зав'язками («паворозами»), які проходили через чотири дірки («остроки») постолів. У 20–30-х рр. ХХ ст. почали плести вовняні шкарпетки («капці», «штримфлі») білого, сірого, чорного кольорів, які одягали як жінки, так і чоловіки.

Ще навіть у 20–40-х рр. ХХ ст. поширеним видом взуття у долинян були «дерев'янки» та «личаки» з кори дерева або з соломи. Влітку, випасаючи худобу, дерли кору з береста шириною десь у три пальці. Дерти треба було знизу від кореня догори. Здерту кору замочували у воду і прямо із сирієї виплітали постолі («личаки») [Звіт Годам, Мегели, с. 4].

Шите взуття у порівнянні із стягнутим характеризується складністю крою, різноманітністю конструктивних елементів, а у зв'язку з цим більшою міцністю і зручністю. Суттєвою рисою зшитого взуття є окремо викроєна підощва. У долинянок Закарпаття серед шитого взуття побутували чоботи («бокончі», «ранцоші») та черевики («топанки»).

На початку ХХ ст. у всіх локально-територіальних груп долинян Закарпаття поширились так звані «чіжми з лубами», «закачувані», «ранцовані» чоботи. Вони виділялись дуже твердою халявою, яка у верхній частині була футрована, втрое складеною підкладкою з домотканого полотна. Нижня частина халяв («шійка») була м'якою, без підкладки. Форму халявам надавали у вогкому вигляді на дощі («правилі») з вбитими клинцями. Після цього шивали разом з передком, твердим задником, підощвою і каблучком. Для зміцнення низу між устілкою і підощвою вставляли два металеві дроти. При ношенні такого чобота тверда частина халяви зсувалась на м'яку і лягала на передок [Горинь, 1986, с. 39–40].

У 30–40-х рр. ХХ ст. у селах Оноківці, Невицьке, Оріховиця, Яроч, Середнє, Лінці, Анталовці Ужгородського району побутували жіночі чоботи («ранцош чіжми»), які виготовляли із хромової шкіри. Високі халяви («сари») підшивали видубленою шкірою світло-коричневого кольору. Халяви декорували тисненими хвилястими лініями («ранцями»). Шійка чобіт м'яка, складалась у гармошку. Носок («шпїц», «писок») затуплений, оздоблений двома прострочками і маленькими дірочками, розміщеними в ряд. Підощву («талпу») і каблучки («зап'ятки») виготовляли із шкіри. Підощви підбивали дерев'яними кілочками, а каблучки – цвяхами. Всередину чобіт ставили підстилки («бранзолі»). До верхньої частини халяв, із внутрішньої сторони чобіт пришивали дві стрічки простої матерії («вуха»), за допомогою яких взували чоботи. У селах Лінці, Середнє, Анталовці у верхній частині халяв, збоку робили розріз, по обидві сторони якого були по чотири дірки. У них просовували шкіряний ремінець («рубиць»). Навколо розрізу

чорною ниткою наносили прошивні шви («штепки»). Чорними прошивними швами у вигляді двох-трьох листків, прямих і напівкруглих ліній декорували і передню частину халяв.

Чоловічий одяг долинян Закарпаття за кроєм та оздобленням своїх складових більш-менш однаковий. В його основі були сорочки кількох різновидів, майже однаковий поясний одяг («гаті», «холошні», «череси»), плечовий («лайбик», «бунда», «пуслик», «жилет») та верхній плечовий («уйош», «гуня», «петек») одяг, взуття і головні убори.

Сорочки. Найдавнішим різновидом чоловічої сорочки з домотканого полотна у долинян Закарпаття була коротка сорочка, що у хлопців ледве сягала пупка, а в старших чоловіків – пояса. Шили такі сорочки з трьох пілок з вузьким стоячим комірцем. З кінця ХІХ – на початку ХХ ст. Повсюдно у долинян Закарпаття набули поширення чоловічі сорочки з трьох піл, з вузьким стоячим коміром, неглибоким розрізом пазухи, відносно не широкими рукавами, збираними у плечиках та біля манжет. Протягом 20–30-х рр. ХХ ст. у долинян поширились чоловічі сорочки міського крою. Вони були не широкими, інколи навіть приталеними, довгими, нижче пояса і заправлялись у штани. Довгі вузькі рукави завершувались манжетами, глибокий розріз пазухи застібували гудзиками, а виріз горловини завершували відкидним комірцем.

У ХІХ – першій половині ХХ ст. певних змін у крої та оздобленні зазнали чоловічі сорочки мукачівських долинян. Тут побутували довгі сорочки, пошиті із двох піл домотканого конопляного полотна. На передній полі робили круглий виріз горловини, до якого пришивали вузький комір-стійку. Розріз пазухи на передній пілці застібували на 3 гудзики. До стану сорочки пришивали довгі цільнокроєні рукави, які завершувались вільно. У середині ХІХ ст. стали шити сорочки з прямокутною вставкою («плечиками»). Сорочки були без жодного оздоблення. З середини ХІХ ст. сорочки шили вже з двох піл відбіленого лляного полотна. При потребі збільшення розмірів до них пришивали вузькі шматки полотна («цитлики»). Розмір пазухи застібували на гудзики, а комір зав'язували на плетені шнурочки. Рукави кроїли з двох піл, у нижній частині збирали у збірки, поверх яких пришивали широкі (6–8 см) манжети, що зав'язувались на шнурочки та застібувались на гудзики [Коцан, 2013а, с. 55].

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. у селах на схід від Мукачева поширились коротші чоловічі сорочки, що кроїлись з чотирьох піл. Плечову частину з виворітного боку підшивали домотканим полотном. До круглого вирізу горловини пришивали відкидний комір, контури якого оздоблювали зубчиками. Розріз пазухи декорували зубцями, ціркою та загинками. На пришивних манжетах технікою «струпаве вишивання» вишивали ромби, скісні хрести чи трикутники. На початку 20-х рр. ХХ ст. чоловічі сорочки почали оздоблювати поліхромною вишивкою. Обабіч розпірки вишивали стилізовані квітки («косиці»), у верхній плечовій частині – смугу з «перок», білих ромбів та скісних хрестів, внутрішню площину яких заповнювали дрібними жовтими та зеленими

хрестиками, у нижній частині рукавів – стилізовану галузку з дрібних листочків. Наприкінці 30-х – на початку 40-х рр. XX ст. у селі Ракошино та його околицях поширились довгі (60–65 см) чоловічі сорочки з відкидним коміром, довгими рукавами, низ яких обшивали чорною чи темно-синьою оксамитовою матерією. Розріз пазухи застібували на два гудзики. З лівого боку від розрізу пазухи вишивали пташку (голуба, синичку, ластівку) на гілочці дерева. Рідше зустрічались сорочки з двома пташками. Пташки шили зліва під серцем. У народних віруваннях голуб символізував любов, віру в міцне заміжне життя.

У XIX – на початку XX ст. у селах Ужгородського району повсякденні сорочки кроїли з двох пілок (58×55 см), зшитих по боках до місця вставлення коротких (15–18 см) рукавів з квадратною (5×5 см) вставкою («клином»). До круглого вирізу горловини пришивали вузький (1 см) комір («обшивку»). Розріз пазухи (12–14 см) оздоблювали чотирма загинками, які внизу збирались «планочкою». Святкові чоловічі сорочки були довші за повсякденні (65–70 см). Кроїли їх з трьох-чотирьох пілок. На плечову частину із зовнішнього боку пришивали прямокутні вставки («латки»). Полотно між «латками» на спинці та між «латками» і розрізом пазухи на передній пілці збирали у дрібні складки («фрямки»). Розріз пазухи оздоблювали вишитими поздовжніми смугами з стилізованих квіток. Смуги обрамляли цірками та декоративними зубчиками. Стилізовані квітки були основним орнаментальним мотивом і на пришивних манжетах. Весільні сорочки вишивали білими нитками технікою «струпавого вишивання», що вдало доповнювалась різноманітними мережками. Обабіч розрізу пазухи вишивали по три поздовжні смуги з ромбів та скісних хрестів. У плечовій частині технікою «низина» вишивали вузьку «кривульку» з дрібними кільцями («очками»), які обрамляли «кривулі» та трикутники, вишиті «струпавим вишиванням».

Поясним вбранням долинян Закарпаття були літні конопляні чи лляні штани («гаті», «нагавиці») та зимові сукняні штани («холошні») білого, рідше чорного чи сірого кольорів.

Майже повсюдно у долинян в XIX – у першій половині XX ст. у комплект чоловічого вбрання входив шкіряний пояс («черес») на три-чотири пряжки. Виготовляли його з обробленої («варжованої») волової шкіри. Найчастіше зустрічались жовто-коричневі пояси. Ширина пояса сягала 25-30 см, а довжина повинна була опоясувати власника череса. Крій та оздоблення долинянських «чересів» схожі до гуцульських «римінів» [Содомора, 2009, с. 129].

У XIX – першій половині XX ст. у долинян Закарпаття побутував **чоловічий плечовий безрукавний одяг** з домотканого полотна, хутра, сукна та фабричних матерії. На відміну від жіночого, чоловічий плечовий одяг не виділяється великою різноманітністю, менше збережений. Специфіка плечового одягу долинян яскраво відображається в його регіональних особливостях. Для тієї чи іншої локально-територіальної групи долинян характерним був плечовий одяг, виготовлений з різних матеріалів.

У XIX – на початку XX ст. у долинян побутували чоловічі безрукавки з відбіленого домотканого полотна.

З появою фабричних тканин у долинян Закарпаття масового поширення набули чоловічі безрукавки («лайбики») з атласу, шовку чи оксамиту. У 30–40-х рр. XX ст. модними були короткі (48–50 см) «лайбики» з чорної покупної тканини. Кроїли їх з трьох піл: суцільної задньої та двох однакових передніх. Безрукавки мали велику овальну горловину, глибоко врізані рукавні пройми. Контури горловини, рукавних проїм та обкат «лайбика» загинали та прошивали машинним швом. У нижній частині спинки деяких лайбиків робили трикутний виріз й збірочки у складки, на які пришивали пояс, що застібувався на металеву кнопку («патент»). На передніх пілках робили дві-три кишені. «Лайбик» застібувався на 3–4 гудзики. Такі безрукавки були елементом чоловічого весільного вбрання [Записав Коцан В. у Болдижара Д., 2019].

Наприкінці 30 – 40-х рр. XX ст. в Ужгороді та його околицях чоловіки на свята одягали безрукавку («жилет») з трьох пілок білої фабричної матерії. «Жилети» мали трикутний виріз горловини, дві прорізні кишені, застібувались на шість пар гудзиків та шнурочків, складених у формі завиточків («петельок»). До спинки пришивали декоративний поясок [Лизанець, 1973, с. 212].

У XIX – першій половині XX ст. чоловічим, як і жіночим, **верхнім одягом** були гуні та сукняні куртки («уйоші», «вуйоші», «реклики»). Чоловічі гуні від жіночих відрізнялись лише розмірами, вони були довшими за жіночі.

З 20-х рр. XX ст. крій та оздоблення «вуйоша» удосконалювались. У ньому вже чітко виділяється відкидний комір, з'являються вишивні кишені. Спинку кроїли з трьох пілок й декорували машинним швом у вигляді чотирьох півкіл, пояском («паском»), контури якого обшивали дубленою телячою шкірою коричневого кольору. Нижню частину рукавів оздоблювали простроченою видовженою смужкою із загостреними кінцями. Білий колір «вуйоша» та смужки з чорного полотна, якими декорували комір, контури кишень, нижню частину та обкат рукавів надавали йому святкового та вишуканого вигляду. Застібувались «уйоші» дерев'яними гудзиками («штриглями»).

Зачіски і головні убори. Наприкінці XIX – на початку XX ст. старші чоловіки носили довге волосся, лише трохи підрізаючи його. Воно мало сягати до плечей. Молоді чоловіки та парубки підстригались коротко. Розчісували волосся гребінцем з волових рогів, роблячи проділ посередині голови. Від проділу волосся чесали вліво і вправо, закладаючи за вуха.

У другій половині XIX – першій половині XX ст. традиційним літнім чоловічим головним убором долинян був чорний, сірий, темно-синій чи зелений фетровий капелюх («клебаня», «крисаня»). Капелюхи оздоблювали пір'ям тетерева («гатки»), гірського орла, сойки, пучками («дудочками») з шерсті дикого кабана. Легіні прикрашали шапки квіткою («розмарінком»), на яку нав'язували китички із вовняних кольорових ниток.

Влітку, крім «крисань», долиняни одягали солом'яні шапки («соломнянки»). Плели їх жінки із житньої соломи, яка після пропарювання у гарячій воді ставала еластичною і піддавалась плетінню. Щоб капелюхи довго носились, їх «засмолювали», тобто опускали у гарячу смолу. Засмолена «соломнянка» вагою до 2 кг не промокала, була теплішою [Лько, 1973, с. 123].

Взимку чоловіки на голову одягали шапку («кучму», «ковпак», «ушанку») зі шкіри білих або чорних молодих ягнят, козенят.

У XIX – на початку XX ст. традиційним видом **чоловічого взуття** долинян Закарпаття були постоли з твердої волової шкіри. Їх крій та морщення такі ж, як і жіночих. Перед постолів був заокруглений, стягнутий ремінцем вздовж великого пальця. На ноги одягали прямокутні шматки домотканого полотна («капці», «платянки»). Зимом на ноги навивали сукняні онучі. Прив'язували постоли до ніг шкіряними мотузками («обуванками»). Інколи на постоли наносили тиснений орнамент.

Влітку часто ходили босими. Наприкінці 20-х рр. XX ст. у долинян Закарпаття поширились довбані «дерев'яники», що виготовлялись з суцільного шматка дерева. Часто дерев'яники носили протягом цілого року, оскільки вони довго носились, але були не зручними. У 40-х рр. XX ст. форма дерев'яників удосконалилась. До дерев'яної підошви пришивали шкіру або домоткане сукно. Такий вид взуття був значно зручнішим [Записав Коцан В. в Довгея В., 2019; Етимологічний словник, 1982, с. 339; Піцура, 2008, с. 75].

У 20–40-х рр. XX ст. хлопці («легіні»), молоді і старші чоловіки у святкові дні одягали шкіряні чоботи («чижми») з фарбованою у чорний колір шкіри. Чоботи шили майстри («чизмарі»). За кроєм та оздобленням вони були однакові по всьому Закарпаттю.

Здавна суттєвим **доповнюючим компонентом** щоденного і святкового одягу долинян були сумки. На відміну від гуцульських, долинянські бесаги шили не з клітчастого, а з однотонного білого домотканого полотна. З нього виготовляли різноманітні за формою і величиною перекидні сумки господарського призначення, великі («чередарські») і малі (дитячі) «тайстри» та чоловічі «тайстрини».

На початку 20-х рр. XX ст. у селах Худльово, Пацканьово, Кібляри, Ярок Ужгородського району поширились пасхальні сумки («паволочки»), які за формою і художнім рішенням нагадують давні наволочки на подушки. На «паволочках» основний декор у вигляді орнаментальних перебірних смуг розміщено на одному із поперечних країв, який при перенесенні вантажу припадав на спину. Протилежний кінець «паволочки», за який тримали, оздоблювали лише однією або кількома гладкими, рідше узорними смугами.

У 30–40-х рр. XX ст. у сс. Ракошино, Руське, Червеньово, Старе та Нове Давидково, Іванівці, Клячаново Мукачівського району побутували оздоблені вишивкою полотняні сумки («тайстри»). Вздовж бічних сторін вишивали два прямокутники, а посередині – пташку («голуба»).

У 20–40-х рр. XX ст. у селах Середне, Нижне Солотвино, Вовкове, Руські Комарівці, Дубрівка Ужгородського району у пастухів побутували шкіряні сумки («торби») прямокутної форми на одне відділення. «Торба» одягалась через плече за допомогою довгого шкіряного ремінця. Контури сумки оздоблювали плетеними із шкіряних ремінців шнурками («косичками»). До верхньої частини сумки пришивали широку (5–8 см) сап'янову смугу («партицю»), внутрішню площину якої оздоблювали двома рядами просіяних білих шкіряних ремінців та двома рядами наскрізних дірочок («очок»). Нижню частину «партиць» вирізували у формі довгих (2–3 см) стряпок.

Доповненням до весільного вбрання наречених були невеликі квіткові букетики («богрейти») [Костевич, 2016, с. 98].

Висновки. У долинян Ужгородського та Мукачівського районів побутував комплекс жіночого вбрання із короткою сорочкою («опліччям»). Вона мала круглий виріз горловини, довгі широкі рукави з вилогами. Зібране довкола горловини полотно зшивали у вузьку «обшивку». У більшості випадків розріз горловини із неглибоким вирізом пазухи влаштовували спереду, а зрідка – ззаду. У вишивці сорочок другої половини XIX ст. домінували геометричні і стилізовані орнаментальні мотиви, виконані синіми і червоними нитками. Навіть наприкінці XIX – на початку XX ст. у багатобарвній вишивці «оплічч» домінували сині і червоні барви. З кінця 20-х – на початку 30-х рр. XX ст. почали поширюватись «опліччя» з короткими рукавами, блузи («візитки») із фабричної матерії. У селах поблизу міст Ужгорода та Мукачева поширились довгі (100–105 см) спідні сорочки («плаття») з відбіленого домотканого полотна.

Зміни в жіночому поясному вбранні ужанських долинян Закарпаття у розглядуваній період проявлялись у конструктивних елементах крою, матеріалах для виготовлення, способах одягання. Жіночим плечовим одягом були різного роду безрукавки та кофти («візитки») з довгими рукавами, верхнім одягом – гуні та сукняні куртки («уйоші»). Жіночі зачіски, головні убори та прикраси підкреслювали станова приналежність, виступали віковою ознакою.

Комплекс традиційного чоловічого вбрання ужанських долинян Закарпаття не виявляв такої різноманітності форм та оздоблення як жіночий одяг. Ужанського долинянина XIX – початку XX ст., одягнутого у святкове вбрання, у натовпі румунів, угорців, гуцулів, бойків і лемків можна було виділити за короткою сорочкою з широкими рукавами, короткими полотняними штанами, білими сукняними штанами, білою, рідше чорною чи сірою сукняною курточкою.

В цілому вивчення народного вбрання ужанських долинян не можемо вважати завершеним. Не дивлячись на слабку збереженість автентичних взірців народного вбрання даного регіону, перед нами стоїть ряд питань, що потребують уточнень та доопрацювання. Зокрема, це конструктивні елементи та художні особливості, верхнього вбрання, головних

уборів та взуття, окремих доповнювальних елементів обрядових функції окремих складових народного одягового комплексу. В перспективі також окреслення вбрання ужанських долинян.

Список використаних джерел

- Kožminová A., 1922. *Podkarpatska Rus. Práce a život lidu*, Praha, 124 s.
- Бігунець, В., Рубіш, Ф., 2010 *Лохово в долинах Карпатських гір*, Мукачево: Карпатська вежа, 430 с., іл.
- Біланчук, Н. Д., 1996. Традиційна культура і побут крайнянських долинян (друга половина XIX – перша половина XX ст.): дипломна робота, *Архів лабораторії етнології, фольклористики та краєзнавства ім. М. П. Тиводара ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*, Ужгород: УжДУ, 76 с.
- Бонгар, М., 2016. Родинна обрядовість с. Оноковці Ужгородського району, *Етніка Карпат. Науковий щорічник*, вип. 1, Ужгород, с. 76–79.
- Горинь, Г. Й., 1986. *Шкіряні промисли західних областей України (друга половина XIX – початок XX ст.)*, Київ: Наукова думка, 96 с.
- Етимологічний словник української мови*, 1982: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні: [редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. : укл. : Р.В. Болдирев та ін.], Київ: Наук. думка, т. 1: А-Г, 632 с.
- Жаткович, Ю., 2007. *Етнографический очерк угро-русских: Комплексне видання / Упоряд. і передм. О. С. Мазурка*, Ужгород, 392 с.: іл.
- Записано Коцаном В. В. в 2019 р. у с. Лохово Мукачівського району від Когутич Людмили Андріївни, 1962 р.н.
- Записано Коцаном В. В. в 2019 р. у с. Бобовище Мукачівського району від Болдижара Дмитра, 1950 р.н.
- Записано Коцаном В. В. в 2019 р. у с. Жуково Мукачівського району від Довгея Василя, 1944 р.н.
- Записано Коцаном В. В. в 2019 р. у с. Копинівці Мукачівського району від Біличко Ганни Іванівни, 1960 р.н.
- Ілько, В. І., 1973. *Закарпатське село на початку XX ст. (1990 – 1919 рр.)*, Львів: Видавництво Львівського університету, 180 с.
- Костевич, М., 2016. Весілля та обряди пов'язані із народженням дитини в с. Кам'яниця Ужгородського району, *Етніка Карпат. Науковий щорічник*, вип. 1, Ужгород, с. 97–100.
- Коцан В., 2012. Традиційний жіночий безрукавний одяг українців Закарпаття середини XIX – першої половини XX ст., *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», вип. 28, с. 124–135.
- Коцан, В., 2013а. Особливості традиційного чоловічого вбрання долинян Закарпаття XIX – першої половини XX ст., *Дукля, № 1*, с. 52–60.
- Коцан, В., 2013б. *Традиційний народний одяг як прояв ідентичності етнографічних груп українців Закарпаття (XIX – першої половини XX ст.)*: дис. ... кандидата історичних наук: спец. 07.00.05 – «Етнологія», Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 412 с.
- Коцан, В., 2014. Традиційний народний одяг як прояв ідентичності етнографічних груп українців Закарпаття (XIX – першої половини XX ст.), *Народознавчі зошити. № 1*, с. 80–97.
- Коцан, В., 2017. Звичай та обряди, пов'язані із народженням дитини в селах пониззя р. Уж (XIX – перша половина XX ст.), *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», вип. 36, с. 100–107.
- Коцан, В., 2018. Деякі аспекти традиційного народного весілля сіл долини р. Уж XIX – першої половини XX ст. (за сучасними польовими етнографічними матеріалами), *Народознавчі зошити, № 4*, с. 854–865.
- Кущір, П., Рубіш, Ф., 2012. *Лавки. Історико-етнографічне дослідження*, Ужгород: Патент, 483 с., іл.
- Лизанець, П. М., 1973. Українсько-угорські культурно-побутові взаємини, *Культура і побут населення Українських Карпат: Матеріали республіканської наукової конференції*, Ужгород, с. 208–216.
- Лисько, Т., 2016. Ткацтво, вишивки і писанкарство в с. Невицьке Ужгородського району, *Етніка Карпат. Науковий щорічник*, вип. 1, Ужгород, с. 102–107.
- Маковський, С. К., 1925. *Народное искусство Подкарпатской Руси*, Прага: Пламя, 156 с.: іл.
- Мошкаринець, В., 1930. Повір'я на поодинокі свята в селі Кальнику, *Подкарпатська Русь*, Ужгород, рочник VII, с. 21.
- Пайкош, О., 1993. Мистецтво в Дравцях та околиці, *Наш родний край*, Тячево, рочник XI, число 2, с. 196.
- Пилип, Р. І., 2009. *Художня вишивка українців Закарпаття XIX – першої половини XX ст. (типологія за призначенням, художніми та локальними особливостями)*: дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.06. «Декоративне і прикладне мистецтво», Львів, 269 с., іл.
- Пилип, Р. І., 2012. *Художня вишивка українців Закарпаття XIX – першої половини XX ст. (типологія за призначенням, художніми та локальними особливостями)*, Ужгород: ПП «Повч Р. М.», 466 с.
- Піцура, Т., 2008. Архаїчні назви взуття в українських карпатських говорах, *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Філологія*, Ужгород: Говерла, вип. 18, с. 75–80.
- Родович, Р., 1997. Традиції ткацтва у с. Копинівці Мукачівського району: реферат, *Архів лабораторії етнології, фольклористики та краєзнавства ім. М. П. Тиводара ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*, Ужгород: УжДУ, 8 с.
- Рубіш, Ф. Ф., 2007. *Великі Лучки: історико-етнографічне дослідження. 2-ге вид., переробл. та допов.*, Ужгород: Патент, 506 с.
- Содомора, Х., 2009. Типологія металевих прикрас та шкіряних доповнень до традиційного чоловічого одягу в Українських Карпатах кінця XIX – початку XX ст., *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв, № 11*, с. 121–133.
- Сополига, М., 2011. *Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва*, Київ: Темпора, 336 с.
- Тиводар, М. П., 2011. *Етнографія Закарпаття: Історико-етнографічний нарис*. Ужгород: Гражда, 416 с.: іл.
- Тумова, М., 1924. Народная одежда на Подкарпатской Руси, *Подкарпатская Русь*, рочник I, число. 3, с. 72–79; число. 4, с. 102–110.
- Щоденник польових етнографічних матеріалів, зібраних студентом 1-го курсу історичного факультету Ужгородського національного університету Б. Булиною у селі Ярком Ужгородського району*, Архів лабораторії етнології, фольклористики та краєзнавства ім. М. П. Тиводара ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

References

- Kožminová, A., 1922. *Podkarpatska Rus. Práce a život lidu*, Praha, 124 s.
- Bilanchuk, N. D., 1996. Tradycijna kulturna i pobut krajnjanskykh dolynjan (drugha polovyna XIX – persha polovyna XX st.): dypnomna robota, *Arkhiv laboratoriji etnologhiji, folklornyky ta krajeznavstva im. M.P. Tyvodara DVNZ «Uzhghorodskijj nacionalnijj universytet»*, Uzhghorod: UzhDU, 76 s. (in Ukrainian).
- Zapysano Kocanom V. V. v 2019 r. u s. Bobovyshhe Mukachivskogho rajonu vid Boldyzhara Dmytra, 1950 r.n. (in Ukrainian).
- Zapysano Kocanom V. V. v 2019 r. u s. Zhukovo Mukachivskogho rajonu vid Dovgheja Vasylja, 1944 r.n. (in Ukrainian).
- Zapysano Kocanom V. V. v 2019 r. u s. Kopynivci Mukachivskogho rajonu vid Bilychko Ghanny Ivanivny, 1960 r.n. (in Ukrainian).
- Zapysano Kocanom V. V. v 2019 r. u s. Lokhovo Mukachivskogho rajonu vid Koghutyeh Ljudmyly Andrijivny, 1962 r.n. (in Ukrainian).
- Rodovyeh, R., 1997. Tradyciji tkactva u s. Kopynivci Mukachivskogho rajonu: referat, *Arkhiv laboratoriji etnologhiji, folklornyky ta krajeznavstva im. M.P. Tyvodara DVNZ «Uzhghorodskijj nacionalnijj universytet»*, Uzhghorod: UzhDU, 8 s. (in Ukrainian).
- Shhodennyk poljovykh etnografichnykh materialiv, zibranykh studentom 1-gho kursu istorychnogho fakul'tetu Uzhghorodskogho nacionalnogho universytetu B. Bulynuju u seli Jarok Uzhghorodskogho rajonu*, Arkhiv laboratoriji etnologhiji, folklornyky ta krajeznavstva im. M. P. Tyvodara DVNZ «Uzhghorodskijj nacionalnijj universytet». (in Ukrainian).
- Bighunecj, V., Rubish F., 2010 *Lokhovo v dolonjakh Karpatskykh ghir*, Mukachevo: Karpatsjka vezha, 430 s., il. (in Ukrainian).
- Bonghar, M., 2016. Rodynna obrjadovistj s. Onokovci Uzhghorodskogho rajonu, *Etnika Karpat. Naukovyj shhorichnyk, vyp. 1*, Uzhghorod, s. 76–79. (in Ukrainian).
- Ghorynj, Gh. J., 1986. *Shkirjani promysly zakhidnykh oblastej Ukrajiny (drugha polovyna XIX – pochatok XX st.)*, Kiev: Naukova dumka, 96 s. (in Ukrainian).
- Etymologichnyj slovnyk ukrajinskoji movy*, 1982: V 7 t. / AN URSS. In-t movoznavstva im. O. O. Potebni: [redkol. O. S. Melnychuk (gholovnyj red.) ta in.: ukl.: R. V. Boldyrjev ta in.], Kiev: Nauk. dumka, t. 1: A-Gh. 632 s. (in Ukrainian).
- Ijko, V. I., 1973. *Zakarpatsjke selo na pochatku XX st. (1990 – 1919 rr.)*, Ljviv: Vydavnyctvo Ljvivskogho universytetu, 180 s. (in Ukrainian).
- Zhatkovych, Ju., 2007. *Etnograficheskiy ocherk ughro-russkykh: Kompleksne vydannja / Uporjad. iperedm. O. S. Mazurka*, Uzhghorod, 392 s.: il. (in Ukrainian).
- Kostevych, M., 2016. Vesillja ta obrjady pov'jazani iz narodzhennjam dytyny v s. Kam'jancja Uzhghorodskogho rajonu, *Etnika Karpat. Naukovyj shhorichnyk, vyp. 1*, Uzhghorod, s. 97–100. (in Ukrainian).
- Kocan, V., 2012. Tradycijnyj zhinochij bezrukavnyj odjagh ukrajinciv Zakarpattja seredyny XIX – pershoji polovyny XX st., *Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho universytetu. Serija: Istorija*, Uzhghorod: Vydavnyctvo UzhNU «Ghoverla», vyp. 28, s. 124–135. (in Ukrainian).
- Kocan, V., 2013a. Osoblyvosti tradycijnogho cholovichogho vbrannja dolynjan Zakarpattja XIX – pershoji polovyny XX st., *Duklja, № 1*, s. 52–60. (in Ukrainian).
- Kocan V., 2013b. *Tradycijnyj narodnyj odjagh jak projav identychnosti etnografichnykh ghrup ukrajinciv Zakarpattja (XIX – pershoji polovyny XX st.): dys. ... kandydata istorychnykh nauk: spec. 07.00.05 – «Etnologhija»*. Uzhghorod: DVNZ «UzhNU», 412 s. (in Ukrainian).
- Kocan V.V., 2014. Tradycijnyj narodnyj odjagh jak projav identychnosti etnografichnykh ghrup ukrajinciv Zakarpattja (XIX–pershoji polovyny XX st.), *Narodoznavchi zoshyty. № 1*, s. 80–97. (in Ukrainian).
- Kocan, V., 2017. Zvyhajai ta obrjady, pov'jazani iz narodzhennjam dytyny v selakh ponyzjza r. Uzh (XIX – persha polovyna XX st.), *Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho universytetu. Serija: Istorija*, Uzhghorod: Vydavnyctvo UzhNU «Ghoverla», Vyp. 36, s. 100–107. (in Ukrainian).
- Kocan, V., 2018. Dejaki aspekty tradycijnogho narodnogho vesillja sil dolyny r. Uzh XIX – pershoji polovyny XX st. (za suchasnymy poljovymy etnografichnymy materialamy), *Narodoznavchi zoshyty, № 4*, s. 854–865. (in Ukrainian).
- Kuckir P., Rubish F., 2012. *Lavky. Istoryko-etnografichne doslidzhennja*, Uzhghorod: Patent. 483 s., il. (in Ukrainian).
- Lyzanecj P. M., 1973. Ukrajinsjko-ughorsjki kulturno-pobutovi vzajemny, *Kul'tura i pobut naselennja Ukrajinskykh Karpat: Materialy respublikanskoji naukojvyj konferenciji*, Uzhghorod, s. 208–216. (in Ukrainian).
- Lysjko T., 2016. Tkactvo, vyshyvky i pysankarstvo v s. Nevycjke Uzhghorodskogho rajonu, *Etnika Karpat. Naukovyj shhorichnyk, vyp. 1*, Uzhghorod, s. 102–107. (in Ukrainian).
- Makovskij S. K., 1925. *Narodnoe iskusstvo Podkarpatskoj Rusi*, Praga: Plamja, 156 s.: il. (in Russian).
- Moshkarynecj V., 1930. Povir'ja na poodynoki svjata v seli Kaljnyku, *Podkarpatsjka Rusj*, Uzhghorod, Rochnyk VII, s. 21. (in Ukrainian).
- Pajkosh O., 1993. Mystectvo v Dravcjakh ta okolycy, *Nash rodnyj kraj*, Tjachevo, Rochnyk XI, Chyslo 2, s. 196. (in Ukrainian).
- Pylyp R. I., 2009. *Khudozhnja vyshyvka ukrajinciv Zakarpattja XIX – pershoji polovyny XX st. (typologhija za pryznachennjam, khudozhnimy ta lokalnymy osoblyvostjamy)*: dys. ... kand. mystectvoznavstva: spec. 17.00.06. «Dekoratyvne i prykladne mystectvo» / Roman Ivanovych Pylyp, Ljviv, 269 s., il. (in Ukrainian).
- Pylyp R. I., 2012. *Khudozhnja vyshyvka ukrajinciv Zakarpattja XIX – pershoji polovyny XX st. (typologhija za pryznachennjam, khudozhnimy ta lokalnymy osoblyvostjamy)*, Uzhghorod: PP «Povch R.M.», 466 s. (in Ukrainian).
- Picura T., 2008. Arkhajichni nazvy vztuttja v ukrajinskykh karpatskykh ghovorakh, *Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho nacionalnogho universytetu. Serija Filologhija*, Uzhghorod: Ghoverla, vyp. 18, s. 75–80. (in Ukrainian).
- Rubish F.F., 2007. *Velyki Luchky: istoryko-etnografichne doslidzhennja. 2-gho vyd., pererobl. ta dopov.*, Uzhghorod: Patent, 506 s. (in Ukrainian).
- Sodomora Kh., 2009. Typologhija metalevykh prykras ta shkirjanykh dopovnenj do tradycijnogho cholovichogho odjaghu v Ukrajinskykh Karpatakh kincja XIX – pochatku XX st., *Visnyk Kharkivskoji derzhavnoji akademiji dyzajnu i mystectv. № 11*, s. 121–133. (in Ukrainian).
- Sopolygha M., 2011. *Ukrajinci Slovachchyny: materialjni vyjavy narodnoji kul'tury ta mystectva*, Kiev: Tempora, 336 s. (in Ukrainian).
- Tyvodar M. P., 2011. *Etnografija Zakarpattja: Istoryko-etnografichnyj narys*, Uzhghorod: Ghrazhda, 416 s.: il. (in Ukrainian).

SUMMARY

TRADITIONAL PEOPLE CLOTHES OF THE UZHANSKYS DOLYNIANS OF THE TRANSCARPATHIAN REGION OF THE 19TH – FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Vasyl Kotsan

Candidate of History; Director of the Transcarpathian Museum of Folk Architecture and Life, Uzhhorod,
Docent of the Department Archeology, Ethnology and Cultural Studies,
SHEE «Uzhhorod National University»

In the article on the basis of available literature, archival and field ethnographic materials a comprehensive analysis all components of traditional folk women's and men's dress of uzhanskys dolynians of the Transcarpathian of XIX – first half of XX century. This local-territorial center of the ethnographic group of Transcarpathian dolynians is divided into two ethnographic circles and covers separate villages of Mukachevo and Uzhgorod districts. The article describes in detail the process of cutting women's shirts of the studied region: the status of the shirt, sleeves. The embroidery was decorated with a narrow collar, sleeves and cuffs. In the embroidery of the shirts of the second half of the XIX century geometric and stylized ornamental motifs dominated. From the late 20's - early 30's of the XX century short-sleeved shirts, factory-made blouses («vysytkys»), and long-sleeved white shirts («platya») began to spread. To the characteristic features of the Uzhanskys dolynians folk dress, by which they stand out among the Romanian, the Hungarian, hutsulok, boykys, lemkins and other local centers of the Transcarpathian dolynians we attribute some components of the national dress or their constructive or decorative elements: neckline on the shirt, waist and lapel and hats, the gradual displacement of apron skirts, a variety of shoulder sleeves from factory fabrics. The set of traditional men's outfits of Uzhanskys dolynians did not show such a variety of forms and decoration as women's clothing. The uzhansky dolynian of the XIX – early XX centuries stood out distinguished by a short shirt with wide sleeves, short, wide cloth pants, white dress pants.

Keywords: *folk dress, dolynians, shirt, skirt, belt, apron, dresses, sleeveless jacket, outerwear, hats and shoes, ethnographically distinctive features.*

ІЛЮСТРАЦІЇ

1

2

Рис. 1. Молода пара в традиційному народному вбранні ужанських долинян. Реконструкція, 2012 р. Фото з архіву автора.

Рис. 2. Наречені з околиць Ужгорода. 1920 р. Фото Рудольфа Гулки.

Рис. 3. Жіноча сорочка, с. Дравці, Ужгородський район. Домоткане полотно, вишивка, «хрестик». 20-ті рр. XX ст. Фото з архіву автора.

Рис. 4. Жінки в народному вбранні. Село Кам'яниця Ужгородського району, 1920 р. Фото Флоріана Заплетала.

Рис. 5. Жіноча безрукавка («брюшлак»), с. Минай, Ужгородський район. Фабрична матерія. 20-40-ві рр. XX ст. Фото з архіву автора.

Рис. 6. Жіноча безрукавка («лайбик», «камізелька»), м. Ужгород. Чорна оксамитова матерія, фабричні стрічки, бісер, гудзики. 30-40-ві рр. XX ст. Фото з архіву автора.

Рис. 7. Жінки в гунях на ринку в Мукачеві. 1910 р. Фото з архіву автора.

Рис. 8. Святкові гуні, села Оріховиця Ужгородського, Макарьово, Мукачівського районів. Вовняні нитки, тканиня. 20-ті рр. XX ст. Фото з архіву автора.

Рис. 9. Чепець («чепак»), с. Довге Поле, Ужгородський район. Фабрична матерія, домоткане полотно, фабричні стрічки, бісер. 20-ті рр. XX ст. Фото з архіву автора.

Рис. 10. Чепець («чепак»), с. Минай, Ужгородський район. Фабрична квітчаста матерія, шовкова стрічка. 20-40-ві рр. XX ст. Фото з архіву автора.

Рис. 11. Дівчата в хустках, що перехрещуються на грудях. 1920-ті рр. Фото з архіву автора.

12

13

Рис. 12. Хлопець в традиційному народному вбранні ужанських долинян. Реконструкція, 2015 р. Фото з архіву автора.

Рис. 13. Чоловік в гуні. Село Кам'яниця Ужгородського району, 1920 р. Фото Флоріана Заплетала.

Рис. 14. Святкова чоловіча сорочка, с. Оноковці, Ужгородський район. Домоткане полотно, декоративні загинки, вишивка, низина. Початок 20-х рр. XX ст. Фото з архіву автора.

Рис. 15. Чоловіча безрукавка («жилет»), м. Ужгород. Фабрична матерія. 40-ві рр. XX ст. Фото з архіву автора.

16

Рис. 16. Сумка («тайстра»), с. Ракошино, Мукачівський район. Домоткане полотно, вишивка, низина. 30-40-ві рр. XX ст. Фото з архіву автора.

17

Рис. 17. Вівчарська сумка, с. Руські Комарівці, Ужгородський район. Шкіра. 20-40-ві рр. XX ст. Фото з архіву автора.